2018 jaarbeeld

Radboudumc

Dienst Geestelijke Verzorging en Pastoraat

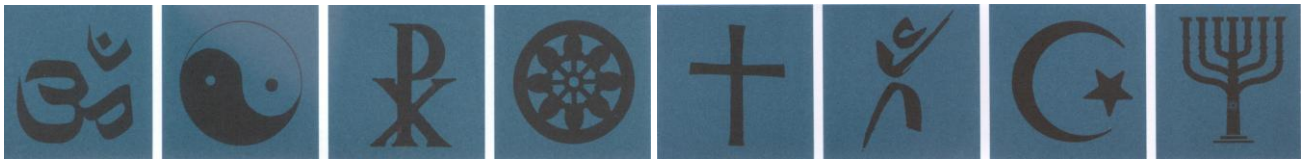

Woord vooraf

De wereld om ons heen verandert in hoog tempo en ook in de zorg staan de ontwikkelingen niet stil. Een doorgaande ontwikkeling is het streven, de zorg zo dicht mogelijk te laten aansluiten bij behoeften van patiënten en hun naasten. In het Radboudumc is persoonsgerichte zorg daarbij het motto. Vanuit de Dienst Geestelijke Verzorging en Pastoraat vormt 'innovatie in persoonsgerichte zorg' het uitgangspunt van onze activiteiten. Het jaarbeeld dat u nu onder ogen krijgt, geeft daarvan een impressie.

In de patiëntenzorg werken we steeds nauwer samen met andere disciplines, onder meer via de functies 'consulent spirituele zorg' en 'intercultureel zorgconsulent'. Samen met alle zorgverleners willen we zoeken naar wat ziekte en behandeling voor mensen betekent. En we zoeken naar interventies, via gesprek en rituelen, die zo dicht mogelijk aansluiten bij de levensbeschouwing van patiënten. We geven onderwijs en doen onderzoek inzake zingeving in de zorg. Het is boeiend om daarbij de deskundigheid en creativiteit te betrekken van de aankomend geestelijk verzorgers in onze opleidingswerkplaats.

We participeren in nationale en internationale verbanden van geestelijke verzorging en zingeving, onder meer ook via de zich nu ontwikkelende geestelijke verzorging thuis. Uiteindelijk keert alles weer terug naar de persoon van de patiënt en ook van ons als zorgverlener. Welke waarden zijn in het geding en hoe kunnen die in de zorg mee verdisconteerd worden, bijvoorbeeld in moreel beraad? Welke zijn onze eigen overtuigingen en hoe kunnen we die verdiepen, bijvoorbeeld via de exploratie van onze eigen spirituele biografie?

We zijn benieuwd naar wat dit jaarbeeld bij u als lezer oproept en staan graag open voor uw reacties en opmerkingen. Met u samen willen we onze betrokkenheid bij de kwetsbare medemens verder ontwikkelen, want dat is het vertrekpunt van goede zorg.

Wim Smeets

Beeldbank Radboudumc

Verhuizing DGVP

In maart is onze Dienst verhuisd van het Transitorium naar het neurologiegebouw. We huisden al enkele tientallen jaren in de oude 'verpleegstersflat' en ieder was daar op zijn of haar wijze aan gehecht, een oud gebouw met veel ruimte en mooie accenten.
Aan de verhuizing ging dan ook een lang traject vooraf met onderhandelingen over een geschikte nieuwe werkplek voor ons uitdijende team. En die plek hebben we gekregen! In het neurologiegebouw, boven ingang Oost, hebben we het erg naar onze zin. Het is fijn om over plezierige kantoren te kunnen beschikken en een eigen ruimte te hebben voor de cursussen en trainingen van ons expertisecentrum. En anders dan voorheen zitten we nu *in* het ziekenhuis, dichter bij de werkvloer dus. Alles bij elkaar een geslaagde move, voor hopelijk lange tijd!

Ans Bertens

Beeldbank Radboudumc

Bouwen aan stilte

De nieuwbouw van ons ziekenhuis is in volle gang. Daarbij wordt een plek om stil te zijn niet vergeten. Een stille ruimte voor patiënten, hun geliefden, en voor medewerkers, om even op adem te komen. Ik heb de nieuwbouw aangegrepen om samen met de collega's van het Projectbureau Bouwzaken en met de architect na te denken over een nieuwe stilteruimte. Dat was en is een mooi proces waar we al enkele jaren mee bezig zijn.
Waar kunnen we de nieuwe stilteruimte het beste opnemen in de nieuwbouw? Wat zijn de voorwaarden waaraan ze moet voldoen? Ze moet bijvoorbeeld goed te vinden zijn, niet weggestopt in een verborgen hoekje maar zichtbaar en vindbaar voor iedereen. En natuurlijk is er de vraag naar de kosten, naar beschikbare vierkante meters. Toch is de leidraad niet economisch van aard maar mensgericht: bij goede zorg hoort een stilteruimte.
We dachten samen met collega's van verschillende disciplines na over de inrichting. De stilteruimte is uitdrukkelijk bedoeld voor iedereen. Er zullen elementen uit zowel de islamitische als de christelijke levensbeschouwing terug te vinden zijn, maar ook meer algemene symbolen. Daarnaast denken we ook met elkaar na over 'bakens van bezinning' door het hele ziekenhuis en de tuin heen, waarop bijvoorbeeld bemoedigende teksten te lezen zijn. Vanuit de Dienst Geestelijke Verzorging & Pastoraat werk ik graag mee aan deze ruimte voor stilte en bezinning, niet alleen maar samen met anderen.

Richart Huijzer

De geestelijk verzorger als reisgenoot

Sinds 2016 werk ik als geestelijk verzorger op de afdeling longziekten in de locatie Radboudumc Dekkerswald, verscholen in een lommerrijke plek in het Rijk van Nijmegen. In mijn werk besef ik voortdurend 'te staan op de schouders' van collega's in de zielzorg die mij voorgingen. Er zijn vele verschuivingen opgetreden sinds die tijd: waren patiënten voorheen vooral rooms-katholiek, nu zijn ze afkomstig uit alle uithoeken van de wereld en vertegenwoordigen ze een breed palet aan levens-beschouwingen en levenshoudingen. Wat bleef, ondanks medische vooruitgang, is de soms zeer lange opnameduur van tot wel enkele maanden.
Hoe doe je dan je werk als geestelijk verzorger? De metafoor die het beste bij mij past is die van 'reisgenoot'. De patiënt en ik leren elkaar kennen aan het begin van de opname; daarbij besteed ik aandacht aan alle aspecten van zingeving en levensbeschouwing in zijn of haar levensverhaal. Aandacht, zonder tijdsbeperking aanwezig zijn, en luisteren zijn een basis voor meerdere gesprekken. Een mooie dimensie aan mijn werk op deze plek is het deel uit maken van een multidisciplinair team. In het teamoverleg houden we ons ook bezig met wat de patiënt weer energie en levenslust geeft. Dit bevordert zijn of haar herstel in hoge mate.
Zo gebeurt het dat ik met patiënten een potje tafelvoetbal speel, uit wandelen ga, of iemand spelenderwijs de beginselen van de Nederlandse taal bijbreng. Zingeving in de meest praktische betekenis van het woord. Met name deze praktische en multidisciplinaire dimensie en de grote culturele diversiteit van de patiënten maken dat ik geniet van mijn werk als geestelijk verzorger in locatie Dekkerswald.

Thomas van Heerde

Zin in Zondag

'Laten we op zondagochtend eens iets anders doen dan een oecumenische viering, iets om *alle* zin zoekende patiënten te bereiken.' We voelden aan dat de tijd gekomen is om naast een aanbod van christelijke vieringen ook een aanbod te doen dat weliswaar een bezinnend karakter heeft, maar niet religieus van aard is. Het werd 'even iets anders … op zondagmorgen in het ziekenhuis, voor u, een uur met muziek, teksten, stilte en ontmoeting'. Zes keer in totaal vond een dergelijke Zin in Zondagbijeenkomst plaats.
We mogen zeggen dat Zin in Zondag goed wordt ontvangen: er komen veel patiënten, we krijgen lovende reacties. Het blijkt te werken: mooie muziek en verdiepende teksten, algemeen menselijke symbolen en rituelen reiken mensen zin aan in hun ziek zijn. Stenen, water, bloemen, vruchten, licht – gewone dingen krijgen een betekenis die het alledaagse overstijgt. Een steen wordt een kostbaar kleinood, een kaarsje verlicht het donker van de ziekte, een bloem is levenskracht, vruchten verwijzen naar het leven zelf. En de muziek geeft een lichte toets aan het geheel.

Flyer Zin in Zondag

Het doet ook ons als geestelijk verzorgers goed dat we op deze wijze iets kunnen betekenen voor patiënten. Het project krijgt nog meer glans doordat we aan hen die bij ons in opleiding zijn het voortouw geven: hun creativiteit wordt uitgedaagd, ze bewandelen nieuwe paden en zoeken naar hedendaagse vertalingen van het aloude verlangen van mensen om zin te vinden en te ontvangen. Een hoopvol project waar we graag mee door zullen gaan.

Ans Bertens

Water zuivert de levenden en de doden

Wassing vormt een centraal punt binnen de islam. De wassing voor ieder gebed heet kleine wassing (*woedoe*) en dient om afstand te nemen van de wereldse aangelegenheden. Juist die onderdelen van het lichaam worden gewassen die het nauwst verbonden zijn met het wereldse, ten kwade of ten goede, namelijk mond, oren, ogen, handen en voeten. Als berouw richting Allah ontdoen wij ons met de wassing van zonde.
De rituele wassing van de doden, ook wel grote wassing (*ghoesl*) genoemd, dient hetzelfde doel, alleen is het nu voor het laatst: de overledene gaat schoon het graf in en treedt schoon voor Allah. In de islam is de overledene in meerdere opzichten nog aanwezig in de gemeenschap waar hij of zij gewassen wordt, ook zintuiglijk. Daarom wordt ook van de wassers rituele hygiëne verwacht: zij moeten de geest van de overledene niet bezwaren met gehuil en geroep; sereniteit is de houding.
Voor mij als islamitisch geestelijk verzorger is de rituele wassing van een overleden meisje (vrouwen wassen vrouwen, mannen wassen mannen, ongeacht leeftijd) het meest bijzonder. Ik begon hiermee omdat in moslimgemeenschappen vaak gezegd werd dat moeders hun eigen dochters beter niet konden wassen. Dat zou hun te zwaar vallen. Daarom nam ik die taak op me. Maar nu betrek ik juist moeders bij de wassing. Want de tijd van afscheid nemen van een overledene is in de islam zo kort. Ik hoop dat het meehelpen aan de wassing moeders steunt. Afscheid nemen in liefde en nabijheid, zodat zij het kunnen verwerken en hun verdriet een plekje kunnen geven.

Saïda Aoulad Baktit

Islamitische wasruimte in het mortuarium.
Vlnr Nazima Shaikh, Jos Wessels, Saïda Aoulad Baktit.

De zon van het leven gaat onder in het westen

Het is maandagochtend, het eerste kopje thee is net op als Saïda, islamitisch geestelijk verzorger, vraagt of ik aanwezig wil zijn bij de islamitische rituele wassing van een overledene. Een mij onbekend ritueel. Even slikken, maar om iets na half tien heb ik kennisgemaakt met de vier heren van de moskee die de rituele wassing zullen verrichten. Zij hadden zich hun maandagochtend waarschijnlijk ook anders voorgesteld.
De wasruimte is betegeld met het patroon van de opgaande en ondergaande zon. Ook is er een klein tegeltje dat naar Mekka wijst. De wandtegels krijgen opeens bijzondere waarde. Niet alleen een esthetische maar ook een geloofswaarde.
De omgang met de overledene tijdens de wassing is voor de een nog onwennig, de ander heeft er meer ervaring in. Het Arabisch ben ik niet machtig, maar de zorg voor de doden overstijgt taal, cultuur en geloof. Respectvol en omzichtig wordt de overledene gereinigd. Nu niet zoals anders maar om letterlijk met God in het reine te kunnen komen.
Het is een religieuze plicht, zoals een van de heren mij vertelt. Heel bijzonder en tegelijk heel alledaags, met shampoo, douchegel, water en handdoeken. Maar het alledaagse gebeurt nu voor de laatste keer. Een laatste groet, een afscheid. Onvermijdelijk, want de dood wacht niet. Dan is respect en reinheid op zijn plaats, in deze wasruimte met haar afbeelding van de ondergaande zon.

Peter van den Hoogen

Verdriet

‘Wat doet verdriet eigenlijk met jou?’ Deze vraag werd mij gesteld vanuit een collegezaal met tachtig tweedejaarsstudenten geneeskunde. Laat ik proberen de vraag met een verhaal te beantwoorden.
Hij is overleden en ik kan er geen kant mee op. Nog maar twee dagen geleden zat ik aan zijn bed en naar nu blijkt was het zijn sterfbed. Hij was ziek, erg ziek en ik zat daar maar, zwijgend, zelfs zonder woorden te kunnen of te willen vinden. ‘Het gaat niet meer, Thomas’, was alles wat hij zei, als om de stilte tussen ons af en toe te doorbreken – en ‘Fijn dat je er was’, toen ik na een uur zijn kamer verliet.
We hebben elkaar in de afgelopen drie jaar met regelmaat gesproken; voor de afdeling Dialyse waar hij drie keer per week werd opgenomen is dat geen bijzonderheid. In de gesprekken opende hij zich steeds meer, en bij tussentijdse opnames op de verpleegafdelingen bezocht ik hem in zijn momenten van hoop en wanhoop.
Ontegenzeggelijk was er een band tussen ons. Kan het ook anders? Professioneler? Afstandelijker? Ik denk het niet. Het hoort bij mijn vak om oprechte betrokkenheid bij de ander te tonen, en de ‘prijs’ die ik hiervoor betaal is een gevoel van gemis, het met mijn ziel onder de arm lopen en toch weer proberen mijn werk te doen.
Ik draag dit stukje op aan hem. Waarom? Omdat ik hem mis. Het vertrouwen dat hij in me stelde, de inspirerende gesprekken die we samen hadden. Ik draag dit stukje ook op aan mijn collega’s die, net als ik, proberen vorm te geven aan menslievende zorg door zichzelf aan de ander te durven laten zien.

Thomas van Heerde

Beeldbank Radboudumc

In opleiding

Ik volg een tweejarig postacademisch opleidingstraject als geestelijk verzorger. Samen met een werkbegeleider heb ik dit jaar *on the job* veel mogen leren, vooral in de patiëntenzorg op de afdelingen. De geestelijk verzorgers in opleiding draaien ook mee met bereikbaarheidsdiensten en de zondagse vieringen.
Daarnaast krijg ik veel mogelijkheden om me door middel van trainingen, supervisie en intervisie verder te ontwikkelen. Dit jaar heb ik bijvoorbeeld deelgenomen aan de door de Dienst aangeboden cursus Actieve Gespreksvoering. Gesprekken voeren maakt uiteindelijk de kern uit van je werk als geestelijk verzorger en daarom wilde ik me daarin graag verder ontwikkelen.
In de cursus hebben we veel met elkaar en met de cursusleiders geoefend om ons allerlei specifieke gespreksvaardigheden eigen te maken. Het is erg leuk en leerzaam om met elkaar dingen uit te proberen die aanvankelijk heel onnatuurlijk aanvoelen. Een voorbeeld is het reflecteren van gevoelens, wat ik gewend was op een vragende manier te doen (‘Bent u boos?’) maar wat ook heel goed op stellende manier kan (‘U bent boos!’).
Het meest leerzaam waren de screengesprekken, gesprekken met *echte* gesprekspartners. De hele groep keek dan via een videoverbinding mee en achteraf kreeg je uitgebreide feedback op allerlei aspecten van het gesprek. Spannend om zo in je eigen keuken mee te laten kijken, maar vooral heel leerzaam. Deze leerervaringen gaan allemaal mee in ieder gesprek dat ik met patiënten en hun dierbaren voer!

Moritz Boegel

Vrijwilligers schrijven hun spirituele autobiografie

Het verkennen van iemands autobiografie, vooral dan in spiritueel opzicht, is één van de projecten binnen onze Dienst.
We richten ons daarmee onder meer op beginnende geestelijk verzorgers.
Bij onze Dienst werken echter niet alleen professionals maar ook vrijwilligers. Een unieke gelegenheid deed zich dus voor om hen te laten participeren aan een training 'je levensverhaal schrijven', georganiseerd door onze netwerkpartner Centrum voor Ontmoeting in Levensvragen (COiL). Heel bijzonder was dat de training, onder begeleiding, werd uitgevoerd door leerlingen van het Karel de Grote college in Nijmegen.
Zeven van onze vrijwilligers namen deel aan de training. Zij ervoeren de ontmoetingen met de jongeren als heel waardevol; het spreken over het eigen leven riep veel verhalen en herinneringen op. Ook waren ze zeer tevreden met het resultaat: een eigen 'levensboek' dat zij kregen aangereikt aan het einde van het project.

Wim Smeets

Beeldbank Radboudumc

Dementie bij ouderen met migratieachtergrond

Binnen gemeenschappen van mensen met een migratieachtergrond komt steeds vaker dementie voor, met alle gevolgen van dien. Schaamte en taboe, ontbrekende kennis, de druk van religieuze verplichtingen, een andere rol voor de familie, andere ziektebeleving – het zijn allemaal facetten die het voor hulpverleners moeilijk maken op een goede manier om te gaan met deze groter wordende groep patiënten. Bij hen ontbreekt kennis en vertrouwdheid inzake deze problematiek.
Daarom werd ik door de afdeling Geriatrie gevraagd om een lesprogramma mee op te zetten. Na een gedegen voorbereiding vond in juni de eerste masterclass Oudere migranten met dementie plaats. Ik kon de aanwezige zorgverleners veel vertellen over culturele verschillen tussen onze Westerse samenleving en de samenlevingen waar deze ouderen opgroeiden.
In mijn lessen gaat het vooral hierom: kijk naar de mens die je voor je hebt. Wie is zij of hij? Waar komt hij vandaan, hoe reageert hij zelf op zijn toenemende verwarring? Kan zijn familie ermee omgaan of schermen ze hun vader of echtgenoot af van de zo pijnlijke waarheid? Misschien is er schaamte, waardoor de patiënt in een isolement kan raken.
Het werd een groot succes. Er kwamen veel voorbeelden uit de praktijk, er was een grote leergierigheid, vele ogen gingen open! We gaan ermee verder want het is hard nodig dat er bij zorgverleners meer ervaring en meer gevoel komt voor de specifieke problemen van dementie bij ouderen met een migratieachtergrond.

Saïda Aoulad Baktit

De rouwkubus

Binnen onze Dienst wordt onderzoek verricht naar rouw. Een van de onderzoeken wordt uitgevoerd door Marjon Verboom, onder begeleiding van prof. Michel Wensing en mijzelf. Op 29 mei presenteerde Marjon haar eerste belangrijke resultaat: de ontwikkeling van de zogenoemde Rouwkubus in de begeleiding van mensen met een beperking.
Verlies en rouw maakt iedereen mee. Voor mensen met een beperking komen er vaak nog specifieke vormen van verlies bij, zoals verhuizen en afscheid nemen van begeleiders met wie een band is opgebouwd. De Rouwkubus is bedoeld om het gesprek over verlieservaringen te structureren en alle aspecten van verlies en rouw in het gesprek te betrekken.
De kubus is opgebouwd rond zes elementen: wie ben ik, wat is er gebeurd, wat voel ik, wat doe ik, wat mis ik en wat heb ik nodig? Cliënten zijn nauw betrokken geweest bij de precieze formulering, zodat die aansluit bij hun leefwereld.
De vormgeving van de kubus is origineel: er wordt gewerkt met invulkaartjes die in de kubus geschoven kunnen worden, zodat het telkens gaat om de unieke ervaring van deze persoon.
Eind november werd aan de Rouwkubus de zilveren CZ-zorgprijs toegekend en dat lijkt me helemaal terecht. Bij de uitreiking zei Marjon: ‘De jury vindt het van groot belang dat rouw bij mensen met een verstandelijke beperking wordt erkend, en gelooft dat de Rouwkubus hierbij helpt. De 10.000 euro die we hebben gewonnen kunnen we gebruiken voor het verder ontwikkelen en verspreiden van de Rouwkubus.
De prijs is een mooie kroon op ons werk van de afgelopen jaren!’

Wim Smeets

Internationale perspectieven

Van 15 tot en met 19 juni vond in Blankenberge (België) de 15e Consultation plaats van het European Network of Health Care Chaplaincy (ENHCC). Het thema was Nurturing Spirituality: het voeden van onze eigen spirituele bronnen als geestelijk verzorger. Wim Smeets en ik mochten hier onze bronnen voeden maar ook zelf iets presenteren.

Het was erg boeiend om collega’s te ontmoeten uit zoveel verschillende landen. Wat me opviel was dat een aantal actuele ‘Nederlandse’ thema’s ook internationaal onderwerp zijn van overdenking en discussie. Zoals bijvoorbeeld financieringsvraagstukken, goed ouder worden, palliatieve zorg en wetenschappelijke onderbouwing en positionering van geestelijke verzorging.

Deelnemers op het strand. Derde van rechts: Wim Smeets.

Op maandag presenteerden we samen met Jannette Delver de door haar in het VUmc ontwikkelde methode van de Training Spirituele Autobiografie (TSA). De presentatie behelsde achtergrondinformatie en een voorproefje van wat deze training kan bieden aan voeding voor de eigen spiritualiteit. De aanwezigen werd gevraagd om twee aan twee een tekening te maken of iets op te schrijven als antwoord op één van de volgende vragen: Wanneer was het eerste feest waar jij als kind herinneringen aan hebt? Wat was je eerste betaalde werk? Hierna mochten ze elkaar vragen stellen waarop niet direct antwoord gegeven moest worden, die waren bedoeld voor overdenking thuis. Het bleek een vorm te zijn die je heel gemakkelijk in veel verschillende settings kunt inzetten. Wat let u als lezer er ook mee aan de slag te gaan, thuis of op het werk?

Niecky Fruneaux-van Amerongen

Geestelijke verzorging in de eerste lijn

Vanuit onze Dienst houd ik mij ook bezig met de politieke kant van ons werk. Zo ben ik voorzitter van de Commissie Geestelijke Verzorging van het CIO-Interkerkelijk Contact in Overheidszaken en werk ik van daaruit nauw samen met de Vereniging van Geestelijk VerZorgers (VGVZ). Al jaren onderhouden we op deze manier als beroepsgroep goede contacten met de politiek. Dat heeft ervoor gezorgd dat in de Tweede Kamer tal van moties over geestelijke verzorging zijn behandeld en dat ook bij bewindslieden het belang van geestelijke verzorging steeds beter in beeld is gekomen.
In het regeerakkoord van oktober 2017 werd duidelijk dat het huidige kabinet gelden wilde gaan vrijmaken voor goede zorg in de eerste lijn, denk aan de palliatieve zorg en aan de ouderenzorg, in de geest van het manifest *Waardig ouder worden*. Naar aanleiding van het regeerakkoord heeft de beroepsgroep concrete voorstellen ingediend bij de minister om ook de geestelijke verzorging hierbij te betrekken. Immers, de behoefte aan geestelijke verzorging stopt niet bij de deur van de zorginstelling.
Samen met partners als de stichting Agora, die zich inzet voor goede palliatieve zorg, Sociaal Werk Nederland en de seniorenorganisatie KBO-PCOB maakten we ons als beroepsgroep sterk voor geestelijke verzorging in de eerste lijn. En met succes: op 8 oktober 2018 maakte de minister van VWS met een brief aan de Kamer duidelijk dat geestelijke verzorging in de eerste lijn bekostigd zal gaan worden. Een mijlpaal. Er moet nog veel worden uitgewerkt de komende tijd maar deze stap is gezet.

Richart Huijzer

Beeldbank Radboudumc

Wetenschappelijke publicaties 2018

Aoulad Baktit, S. & Smeets, W. 'U bent als een zuster voor mij'. *Psyche & Geloof*, 29, 2, 119-125.

Huijzer, R. 'Eric Johnson, *God and Soul Care, The Therapeutic Resources of the Christian Faith*. How useful is it in spiritual care? An assessment'. *Psyche & Geloof*, 29, 3, 214-221.

Nielen-Rosier, T. 'Methodisch werken in de psychiatrie en in het ziekenhuis'. *Psyche & Geloof*, 29, 2, 103-112.

Smeets, W. 'Methodiek van geestelijke verzorging'. *Psyche & Geloof*, 29, 2 (gast-hoofdredactie themanummer).

Smeets, W. 'Methodische aandacht voor zingeving en levensvragen'. *Psyche & Geloof*, 29, 2, 75-79.

Smeets, W. 'Interview met Mia Leijssen'. *Psyche & Geloof*, 29, 2, 136-142.

Smit, J. & Smeets, W. 'De basismethodiek van geestelijke verzorging op handelingsniveau'. *Psyche & Geloof*, 29, 2, 86-95.

Wielhouwer, M. 'Zin in de thuiszorg'. *Psyche & Geloof*, 29, 2, 113-118.

Vakpublicaties 2018

Huijzer, R. 'Het ambt in de zorg (1). Wat doen predikanten-geestelijk verzorgers in de zorg'. *Confessioneel*, 130, 2, 4.

Huijzer, R. 'Het ambt in de zorg (2). Wat doen predikanten-geestelijk verzorgers in de zorg'. *Confessioneel*, 130, 3, 10-19.

Huijzer, R. 'Het ambt heeft ook een binnenkant'. *Pastorale Verkenningen*, 13, 1, 19-21.

Huijzer, R. 'Ambtstheologie in de praktijk'. *Handelingen, Tijdschrift voor Praktische Theologie en Religiewetenschap*, 45, 1, 77-80.

Smeets, W. & Vries, A. de. 'Religieuze ontwikkeling in de Klinische Pastorale Vorming'. *Handelingen, Tijdschrift voor Praktische Theologie en Religiewetenschap*, 45, 4, 41-47.

Smeets, W. Boekbespreking van: Ari van Buuren, *Stemsleutels.* In: *Pastorale perspectieven,* 12, nr. 177.

Vries, A. de. Recensie van: Kees en Margriet van der Kooi, *Goed gereedschap is het halve werk. De urgentie van theologie in pastoraat en zielzorg,* Boekencentrum 2017. In: *Tijdschrift Geestelijke Verzorging,* 20, 89, 65-66.

Publieksactiviteiten

Niecky Fruneaux-van Amerongen
15-19 juni: bijdrage op en deelname aan congres European Network of Health Care Chaplaincy, 'Spiritual Pathways in Health Care Chaplaincy', Blankenberge (B).

Door het jaar: presentaties van 'Spirituele screening, interventie en effectmeting', pilotonderzoek Interne Geneeskunde, Radboudumc Nijmegen.

Ytsje de Groot, Elly van Kuijk & Wim Smeets
Door het jaar: presentaties in het Radboudumc over het project 'Op de terugweg. Geestelijke verzorging op de polikliniek'.

Richart Huijzer
23-24 april, 8-9 oktober: deelname en bijdrage aan Studieconferentie 'Societas Doctorum', Protestantse Theologische Universiteit Groningen.

2 oktober: lezing over het ambt, Werkgemeenschap Predikanten en Geestelijk Verzorgers, Amsterdam.

15 oktober: organisatie van en bijdrage aan symposium 'De verborgen schatten van de kerk', Protestantse Sector VGVZ, Werkgroep Pastoraat en Gezondheidszorg PKN en Radboudumc KPV-Expertisecentrum Geestelijke Verzorging en Pastoraat, Utrecht.

Wim Smeets
10 januari: bijdrage op symposium bij presentatie van boek *Goed gereedschap is het halve werk*, Amsterdam.

15 maart: voorbereiding en organisatie van studiemiddag voor (pastoraal) supervisoren: 'Supervisie als spiritueel ervaringsleren' in samenwerking met Theo Hettema, Utrecht.

15-19 juni: bijdrage op en deelname aan congres European Network of Health Care Chaplaincy, 'Spiritual Pathways in Health Care Chaplaincy', Blankenberge (B).

8-10 juli: bijdrage op en deelname aan congres International Association for Spiritual Care, 'Religious Conflicts', New York (VS).

12 en 19 september: bijdrage op en deelname aan 'Dantedagen: Levensbeschouwelijke biografie', Vincent de Paul Center Nederland, Vught.

7 november: voorbereiding en organisatie van studiemiddag voor (pastoraal) supervisoren: 'Crossovers: kan een (pastoraal) supervisor ook geestelijk begeleider worden' in samenwerking met Theo Witkamp, Utrecht.

15-16 november: deelname aan Strategie Platform Gezondheidszorg, Zwolle.

Anneke de Vries
15 maart: voorbereiding en organisatie van studiemiddag voor (pastoraal) supervisoren: 'Supervisie als spiritueel ervaringsleren' in samenwerking met Theo Hettema, Utrecht.

7 november: voorbereiding en organisatie van studiemiddag voor (pastoraal) supervisoren: 'Crossovers: kan een (pastoraal) supervisor ook geestelijk begeleider worden' in samenwerking met Theo Witkamp, Utrecht.

Door het jaar: begeleiding van twee mentorentrainingen (weekprogramma) voor het Protestants Centrum voor Toerusting en Educatie van de Protestantse Kerk Nederland, Utrecht.

Bestuurlijke functies

Saïda Aoulad Baktit: lid Stuurgroep Onderwijs, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport; lid Commissie Moskeebesturen Nijmegen; lid Taskforce niet-westerse migranten, Radboudumc; lid Commissie Internationalisering, Radboudumc.

Thomas van Heerde: lid Sectorraad Sector Institutioneel Niet Gezondenen (SING), Vereniging van Geestelijk VerZorgers (VGVZ).

Richart Huijzer: voorzitter Werkgroep Pastoraat en Gezondheidszorg, Protestantse Kerk in Nederland; voorzitter Commissie Geestelijke Verzorging, CIO Interkerkelijk Contact in Overheidszaken; vice-voorzitter Commissie Medische Ethiek, Radboudumc; lid Team Moreel Beraad, Radboudumc; lid Commissie Opleidingen, Stichting Kwaliteitsregister Geestelijk Verzorgers (SKGV); secretaris Commissie Wetenschap, VGVZ; lid Werkgemeenschap Predikanten regio Nijmegen.

Jacqueline van Meurs: lid bestuur Stichting Geestelijk Verzorgers binnen de Palliatieve Zorg thuis; lid Programmaraad, Netwerk Palliatieve Zorg Zuid Gelderland; lid Commissie Oncologische en Palliatieve Zorg, VGVZ; lid Werkgroep Quapal voor kwaliteitsverbetering Palliatieve zorg binnen het Integraal Kankercentrum Nederland (IKNL).

Jocelyn van Nieuwenhuyzen: lid Kindercomfort-team, Amalia Kinderziekenhuis; lid team jongeren met heupdysplasie; lid palliatief consultteam.

Wim Smeets: lid European Council on Pastoral Care and Counseling; lid Commissie Identiteit, Radboudumc; lid Raad van Toezicht, Raad voor Institutioneel-Niet-Gezonden Geestelijk Verzorgers; lid Werkgroep Quapal IKNL; lid Commissie Wetenschap, VGVZ; lid Bestuur en Trainersberaad, Raad voor de Klinische Pastorale Vorming en Pastorale Supervisie (RKPV&PS); coördinator interfacultaire onderzoekswerkgroep SPIRIT; wetenschappelijk lid Commissie Registratie, VGVZ; coördinator Transmuraal Netwerk Zingeving en Levensvragen Nijmegen e.o.

Anneke de Vries: lid Trainersberaad, RKPV&PS; lid Werkgemeenschap Predikanten regio Nijmegen; lid Classis Nijmegen, Protestantse Kerk in Nederland (tot oktober 2018).

Medewerkers Dienst Geestelijke Verzorging en Pastoraat

Geestelijk verzorgers/pastores:
mw. drs. J.H.C.M. Bertens, T.P.G. van Heerde MA, dr. R. Huijzer (manager bedrijfsvoering), mw. drs. J.M.J. van Meurs, mw. drs. M.A. Singendonk-Brugmans, dr. W. Smeets (diensthoofd) en mw. dr. J.E. de Vries.

Consulenten spirituele zorg:
T.P.G. van Heerde MA, mw. drs. J.M.J. van Meurs en mw. J. van Nieuwenhuyzen MA.

Islamitisch geestelijk verzorger/intercultureel zorgconsulent:
mw. S. Aoulad Baktit.

Secretariaat:
mw. S. Ebbeng en mw. P. Kersten.

Tijdelijk medewerkers

Geestelijk verzorgers (i.o.)/trainees werkervaring/onderzoek/stagiairs:
M. Akpinar MA, M. Boegel MA, mw. C.H.F. Briels, mw. dr. ir. A.M.W. Bulte, mw. M. Chahaibi, drs. A.J.F. Drissen, mw. drs. M.A.C. van Eck, mw. N.T.Z. Fruneaux-van Amerongen MA, mw. drs. S.H.E. Grevel, mw. Y.M. de Groot, H.T.A. van Hamersveld BA, P. van den Hoogen MA, mw. P.J. van Kuijk MA, mw. N. ten Napel-Roos MA, mw. J. van Nieuwenhuyzen MA, mw. Y.L.L.M. Panhuijsen, mw. M. van der Poel, mw. drs. ir. S.N.M. van Rooijen, mw. H. Smits MA, mw. M.I. Verboom-van der Kuil MA, mw. drs. C. van Waveren-Hogervorst, mw. Y. Weeseman MA, drs. M. Wielhouwer en mw. S.M. Zielman MA.

Postadres, contact en informatie

Radboudumc
Dienst Geestelijke Verzorging en Pastoraat / 941
Postbus 9101
6500 HB Nijmegen

Telefoon: (024) 36 13320

Email: secretariaat.gvp@radboudumc.nl

Intranet: http://portal.umcn.nl/organisatie/gvp/Pages/home.aspx

Internet: https://www.radboudumc.nl/afdelingen/geestelijke-verzorging-en-pastoraat